

Prof.Dr. R. Slot, Drs. R.M. Vijn

Wordt in de praktijk aan de normen voor de jaarrekening voldaan? Een onderzoek van gepubliceerde jaarverslagen

Voor de dertig grootste ondernemingen van ons land, waarvan de aandelen ter beurse genoteerd zijn, hebben wij nagegaan in hoeverre hun jaarrekening over 1980 voldoet aan de geldende normen. Deze normen zijn ontleend aan de wettelijke regeling betreffende de jaarrekening (BW Boek 2, Titel 6; hier verder aan te duiden als: WET) en aan de Ontwerp-Richtlijnen voor de Jaarrekening van het Tripartiete Overleg (TO). Tevens zijn de jaarrekeningen getoetst aan enige bepalingen van het wetsontwerp tot aanpassing van ons vennootschapsrecht aan de vierde EG-richtlijn (WO).

De resultaten van het onderzoek zijn samengevat in de tabellen I, II en III, zie blz. 148 t/m 151. De Aantekeningen bij tabel I bevatten een aantal toelichtingen bij deze tabel. De criteria aan de hand waarvan tabel I is samengesteld zijn de volgende:

Omschrijving criteria tabel I

1. *Actuele waarde*
  - a. Wordt het tweesporensysteem voor de winst en/of het vermogen gevolgd?
(TO 1.03, 211/216; 2.16, 106/107)
  - b. Wordt in de officiële balans en resultatenrekening de actuele-waarde-methode (vervangingswaardemethode) toegepast?
(TO 1.03, 218/219; WO 384.5; idem Memorie van Toelichting, blz. 21/22)
2. *Consolidatie*
  - a. Worden de consolidatiecriteria duidelijk vermeld?
(TO 2.03, 406)
  - b. Worden 50%-deelnemingen (behoudens die met een afwijkend karakter) in de consolidatie betrokken?
(TO 2.03, 303)
  - c. Worden deelnemingen groter dan 50% en kleiner dan 100% in de consolidatie opgenomen voor 100%?
(TO 2.03, 306d)
  - d. Is de nettowinst alsmede het eigen vermogen van de Nederlandse

moedermaatschappij(en) gelijk aan dezelfde grootheden in de geconsolideerde c.q. gecombineerde jaarrekening?

(TO 2.03, 308 en 311)

- e.
  - 1. Worden in de jaarrekening van de (Nederlandse) moedermaatschappij(en) de niet-geconsolideerde deelnemingen gewaardeerd op hun intrinsieke waarde?
  - 2. Voor zover ja, wordt op deze waardering een voorziening in mindering gebracht?
  - 3. Zo ja, wordt deze voorziening gemotiveerd?
(TO 2.03, 202 en 207)
- f.
  - 1. Worden in de geconsolideerde c.q. gecombineerde jaarrekening de niet-geconsolideerde deelnemingen gewaardeerd op hun intrinsieke waarde?
  - 2. Voor zover ja, wordt op deze waardering een voorziening in mindering gebracht?
  - 3. Zo ja, wordt deze voorziening gemotiveerd?
(TO 2.03, 207 en 306a)
- g. Worden de oorzaken van de waardewijzigingen van de niet-geconsolideerde deelnemingen gespecificeerd vermeld
  - 1. in de jaarrekening van de (Nederlandse) moedermaatschappij(en)?
  - 2. in de geconsolideerde c.q. gecombineerde jaarrekening?
(WET 314.2, 318; TO 2.03, 204)
- 3. *Wijziging in de consolidatiecriteria*
  - a. Wordt in de jaarrekening melding gemaakt van een wijziging in de consolidatiecriteria?
(WET 311.3)
  - b. Wordt de wijziging gemotiveerd?
(TO 1.02, 117)
  - c. Wordt omtrent de invloed ervan op grootte en samenstelling van winst en/of vermogen mededeling gedaan?
(WET 311.3; TO 1.02, 117; WO 363.5)
  - d. Worden de desbetreffende cijfers van het vorige jaar herrekend?
(WET 310; TO 1.06, 306; WO 363.5)
  - e. Worden ook de desbetreffende cijfers over de daaraan voorafgaande jaren, gegeven in het meerjarenoverzicht, vergelijkbaar gemaakt?
(TO 1.06, 401)
- 4. *Wijziging in de (overige) grondslagen van de winst- en vermogensbepaling*
  - a. Wordt in de jaarrekening melding gemaakt van een wijziging in de (overige) grondslagen van de winst- en vermogensbepaling?
(WET 311.3)
  - b. Wordt de wijziging gemotiveerd?
(TO 1.02, 117)
  - c. Wordt omtrent de invloed ervan op grootte en samenstelling van winst en/of vermogen mededeling gedaan?
(WET 311.3; TO 1.02, 117; WO 363.5)

- d. Worden de desbetreffende cijfers van het vorige jaar herrekend?
(WET 310; TO 1.06, 306; WO 363.5)
- e. Worden ook de desbetreffende cijfers over de daaraan voorafgaande jaren, gegeven in het meerjarenoverzicht, vergelijkbaar gemaakt?
(TO 1.06, 401)
5. *Voorzieningen*
- a. Worden de voorzieningen naar hun aard gespecificeerd en wel zodanig dat niet meer dan 30% van het totaal wordt vermeld onder 'Diverse voorzieningen'?
(WET 329.1 en 329.2; TO 2.12, 101; vgl. ook TO IV b2, 27)
- b. Vindt ten laste van de resultatenrekening een dotatie plaats aan een voorziening voor voorgenomen herstructurering, reorganisatie, afvloeiingsregelingen, etc.?
(vgl. TO 2.12, 103)
- c. Geeft de jaarrekening informatie over de looptijd van de voorzieningen?
(WET 308; TO 2.12, 108; WO 374.3)
6. *Segmentatie*
- a. Wordt de omzet vermeld in absolute cijfers per groep van produkten c.q. diensten?
(TO IV b2, 27; WO 380.1)
- b. Idem per geografisch gebied?
(TO IV b2, 32; WO 380.2)
- c. Wordt het bedrijfsresultaat vermeld in absolute cijfers per groep van produkten c.q. diensten?
(WET 335.2; TO IV b2, 33)
7. *Wijziging in valutakoersen*
- a. Vermeldt de jaarrekening de wijze waarop in vreemde valuta luidende bedragen worden omgerekend?
(TO 2.07, 202; idem 2.13, 104 en 205; idem 2.16, 110; WO 384.8)
- b. Vermeldt de jaarrekening de wijze waarop de koersverschillen zijn verwerkt?
(TO 2.16, 110; WO 384.8)

Betekenis van de in tabel I gebruikte symbolen

- + betekent: ja
- ± betekent: deels ja, deels nee
- +− betekent: ja resp. nee
- − betekent: nee
- 0 betekent: niet van toepassing
- ? betekent: niet te beoordelen
- * betekent: hierover volgt een aantekening

Aantekeningen bij tabel 1

Algemeen

- 1a: +- betekent dat het tweesporensysteem alleen voor de winst wordt toegepast.
- 1b: $\pm$ betekent dat de actuele waarde alleen voor de vaste of de vlottende activa (of een belangrijk deel daarvan) wordt toegepast, of alleen voor de balans of de resultatenrekening¹.
Dit criterium wordt verder toegelicht in tabel II.
- 2b: De waardering $\pm$ is op grond van de vermelde – puur kwantitatieve – TO-norm ook gegeven indien men de 50%-deelnemingen alleen consolideert als men daarin een beslissende (of ten minste gelijke) invloed op het beleid of de bestuursbenoeming uitoefent. Dit is het geval bij Unilever, HBG, Wessanen, Volker Stevin, Heineken, Ballast-Nedam, Deli en Schuitema. Is aan de zoëven genoemde voorwaarde ook voldaan ten aanzien van ondernemingen waarin men voor minder dan de helft deelneemt dan worden door vrijwel alle genoemde ondernemingen ook deze deelnemingen in de consolidatie betrokken.
- 5c: De waardering + is gegeven in de volgende gevallen:
- De voorzieningen worden in de balans of in de toelichting gesplitst in voorzieningen op korte termijn en voorzieningen op lange termijn (vb. Philips).
  - De voorzieningen worden in hun geheel tot het vreemde vermogen op lange termijn gerekend blijkens:
    - de balans (vb. Internatio-Müller), of
    - de wijze van balansopstelling (vb. Ogem), of
    - de toelichting (vb. Ballast-Nedam), of
    - het niet tot de jaarrekening behorend deel van het jaarverslag (vb. Meneba).
- De vraag kan worden gesteld of veelal niet althans een deel van de in hun geheel als lang aangeduide voorzieningen kortlopend is.
- 6a,b,c: $\pm$ betekent dat de specificatie heel beperkt is en slechts een verdeling in tweeën of drieën omvat; bij 6b is dit b.v. een verdeling in binnenland en buitenland.

1 Shell

- 2d: In de financiële overzichten van de 'Maatschappijen der Koninklijke/Shell groep' zijn de beide moedermaatschappijen niet begrepen. De winst van de dochtermaatschappijen wordt verdeeld over de moedermaatschappijen, die daarnaast echter tevens andere opbrengsten en kosten hebben. Ook afgezien hiervan is er – ondanks de verstrekte informatie over de omrekeningskoers – geen directe aansluiting te constateren tussen de door de Nederlandse moedermaatschappij ontvangen uitkering in guldens en de door de dochtermaatschappijen verrichte uitkering in ponden (blz. 20/23 en 30/33²).
- 5c: Eerst uit het meerjarenoverzicht blijkt dat er drie voorzieningen zijn, die blijkens de balans alle tot het vreemde vermogen op lange termijn worden gerekend (blz. 33 en 49).

2 Unilever

- 2d: Meegedeeld wordt slechts dat de in het bedrijf gehouden winst en de jaarwinst, opgenomen in de balans der moedermaatschappijen, lager zijn dan dezelfde grootheden in de geconsolideerde jaarrekening, 'hoofdzakelijk omdat slechts een deel van de door de dochtermaatschappijen behaalde winsten als dividend is uitgekeerd' (blz. 55 en 58).
- 2e1: De aandelen in de dochtermaatschappijen worden door Unilever N.V. gewaardeerd tegen kostprijs (blz. 55).

3 Philips

- 5b: Als 'uitzonderlijke last' bevat de resultatenrekening de vorming van een voorziening in verband met voorgenomen herstructureringen van netto *f* 310 mln. Voorts werden tot een niet vermeld bedrag voorzieningen voor hetzelfde doel gevormd ten laste van het bedrijfsresultaat (blz. 12). De nettowinst van Philips bedroeg *f* 328 mln.

4 Estel

- 4c: De - betreft de samenstelling van het resultaat, de 0 die van het vermogen.
- 5b: Aan de voorziening voor 'reorganisatiekosten' werd ten laste van het resultaat *f* 61,0 mln toegevoegd (blz. 34). De nettowinst van Estel bedroeg -*f* 488,1 mln.

5 Akzo

- 5b: Aan de voorziening voor 'sanering van activiteiten' werd ten laste van het resultaat *f* 248 mln toegevoegd (blz. 39). Akzo's nettowinst bedroeg -*f* 70 mln.
- 5c: Volgens de toelichting zijn de voorzieningen voor ca. *f* 150 mln kortlopend (blz. 39); op de balans worden ze echter in hun geheel tot het vreemde vermogen op lange termijn gerekend (blz. 34).

6 Ahold

- 2b: Deze deelnemingen betreffen hoofdzakelijk de 50%-deelnemingen in 'onroerende goederen maatschappijen'; hiervan werd evenwel een gecombineerde jaarrekening opgenomen (blz. 34 en 49).
- 2d: De desbetreffende cijfers van de 'Stichting Ahold Internationaal' ontbreken, dit in tegenstelling tot het jaarverslag over 1979.
- 2e: De + (e1), de - (e2) en de 0 (e3) betreffen Ahold N.V.; het ? (e1), de 0 (e2) en de 0 (e3) betreffen de Stichting Ahold Internationaal.
- 2e1 en f1: De deelnemingen van Ahold N.V. resp. van het Ahold-concern zijn gewaardeerd op 'nominale waarde, onder aftrek van voorzieningen, zodanig dat de in totaal opgevoerde waarde nagenoeg aansluit aan de intrinsieke waarde . . .' (blz. 36 en 49).
- 5b: Meegedeeld wordt slechts dat in verband met enige voorgenomen herstructureringen 'een voorziening' is getroffen (blz. 38).

7 Ogem

- 5b: Aan de voorziening voor 'bijzondere doeleinden' (verbetering van structuur en rentabiliteit) werd ten laste van het resultaat f 6,1 mln toegevoegd. De nettowinst van Ogem bedroeg -f 118,5 mln.

8 Internatio-Müller

- 5b: Als buitengewone last bevat de resultatenrekening onder andere de vorming van een voorziening voor 'reorganisatiekosten' ad f 50 mln. De nettowinst bedroeg f 58 mln.

9 KLM

- 5: De rekening 'Voorzieningen' komt in de jaarrekening niet voor.

10 HBG

- 1b: Met de actuele waarde wordt wel rekening gehouden bij de winstverdeling (blz. 27 en 30), maar niet bij de winstbepaling (blz. 27), ook al vermeldt blz. 32 het tegendeel.

11 Wessanen

- 2g1: Vermeld worden slechts de waardemutaties van de geconsolideerde en niet-geconsolideerde deelnemingen te zamen (blz. 43).

12 Volker Stevin

- 5b: Ultimo 1980 werd besloten tot een reorganisatie van het concern. Voor de kosten van deze reorganisatie is geen voorziening getroffen, 'aangezien naar verwachting de kosten en besparingen voortvloeiend uit deze reorganisatie elkaar in 1981 zullen compenseren' (blz. 18).

13 Nedlloyd

- 4a: Uit het jaarverslag blijkt niet dat de wijzigingen in grondslagen en presentatie invloed hebben op grootte en/of samenstelling van vermogen en/of resultaat (blz. 25).
- 5b: Aan de voorziening voor 'reorganisatie/non-activiteitsregelingen' werd in 1980 (ten laste van het resultaat?) een niet vermeld bedrag toegevoegd (blz. 28).

14 KBB

- 4b: De wijziging in de verwerking van de baten uit niet-geconsolideerde deelnemingen wordt gemotiveerd (blz. 45), die met betrekking tot de latente belastingverplichtingen echter niet (blz. 48).
- 5b: Aan de voorziening voor 'vernieuwing en reorganisatie' werd (ten laste van het resultaat?) een niet vermeld bedrag toegevoegd (blz. 48).
- 7a: Niet meegedeeld wordt hoe de in vreemde valuta luidende resultaten zijn omgerekend.

15 Heineken

- 2f1: De waardering geschiedt tegen verkrijgingsprijs. De vóór 1.10.78 verworven deelnemingen zijn echter opgenomen tegen intrinsieke waarde

volgens de laatste vóór deze datum opgemaakte balans (blz. 33).

- 6b: Slechts de omzet van bier wordt vermeld per geografisch gebied, en niet in guldens maar in hectoliters (blz. 15).

17 Ballast-Nedam

- 1a: Wel wordt een aanvullende berekening gegeven van vermogen en rentabiliteit op basis van de actuele waarde.
- 7b: Een – onzes inziens onbevredigende – verklaring hiervan geeft het jaarverslag op blz. 18: ‘Gezien de verwevenheid die bestaat tussen valutaresultaten en het prijsniveau van de bestedingen, is het kwantificeren van valutaresultaten niet mogelijk.’

18 Bührmann-Tetterode

- 2e1,2,3; g1: Niet blijkt of de moedermaatschappij al dan niet in het bezit is van niet-geconsolideerde deelnemingen.
- 5b: Aan de voorziening voor ‘reorganisatiekosten’ werd (ten laste van het resultaat?) een niet vermeld bedrag toegevoegd (blz. 48). Evenwel geschiedde dit onder meer voor reorganisatie in verband met toetreding van nieuwe ondernemingen (blz. 42).

19 Hagemeyer

- 5b: Aan de voorziening voor ‘afvloeiingskosten’ werd ten laste van het resultaat f 4,6 mln toegevoegd. De nettowinst bedroeg f 8,3 mln.

21 VMF-Stork

- 5b: Aan de voorziening voor ‘reorganisatie- en afloopverplichtingen’ werd (ten laste van het resultaat?) een niet vermeld bedrag gedoteerd (blz. 27).
- 6a,b: De notatie + geldt mits in plaats van omzet wordt gelezen: ontvangen opdrachten (blz. 4 en 6).

22 Deli

- 2e1,2,3; g1: Niet blijkt of de moedermaatschappij al dan niet in het bezit is van niet-geconsolideerde deelnemingen.

23 Océ-Van der Grinten

- 1a: Hoewel volgens het jaarverslag het tweesporensysteem voor de winst wordt toegepast (blz. 16) is de notatie toch een –, omdat de winst ‘op basis van vervangingswaarde’ (blz. 16) deels op basis van de historische kosten berekend is (blz. 2).

25 Meneba

- 1b: De waardering + is gegeven ondanks de informatie op blz. 31, volgens welke de voorraden zijn gewaardeerd volgens de minimumwaarderingsregel. Vgl. ook blz. 32 en 36.
- 5b: Aan de voorziening voor ‘reorganisatiekosten’ werd ten laste van het resultaat een niet vermeld bedrag toegevoegd (blz. 11).

26 Elsevier-NDU

- 1a: Wel wordt een aanvullende berekening van winst en vermogen gemaakt op basis van de geldwaardecorrectiemethode (blz. 34).
- 2e1,2,3; g1: Niet blijkt of de moedermaatschappij al dan niet in het bezit is van niet-geconsolideerde deelnemingen.

27 VNU

- 2d,e1,2,3; g1: In plaats van de jaarrekening van de moedermaatschappij (VNU Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven B.V.) is getoetst de jaarrekening van de N.V. Verenigd Bezit VNU. Deze N.V. is blijkens blz. 56 de houdstermaatschappij. Haar jaarrekening wordt aangeduid als de ‘vennootschappelijke jaarrekening’ (blz. 44). De jaarrekening van de zoëven genoemde B.V. ontbreekt in het jaarverslag.
- 6c: Per produktgroep wordt slechts vermeld, of de verhouding bedrijfsresultaat/omzet resp. de verhouding bedrijfsresultaat/vastgelegde middelen hoger of lager is dan het concerngemiddelde (blz. 43).

29 Schuitema

- 2e1,2,3: Aangenomen is dat de ‘Toelichting op de jaarrekening’ (blz. 24) zowel de jaarrekening van de moedermaatschappij betreft als de geconsolideerde jaarrekening.
- 5b: Aan de voorziening voor ‘reorganisatiekosten’ werd ten laste van het resultaat f 1,6 mln toegevoegd (blz. 33). Op de balans komt deze voorziening overigens niet voor (blz. 29). De nettowinst bedroeg f 1,9 mln.

30 KNP

- 3a: Het is onduidelijk of de informatie betreffende KNP België N.V. (blz. 32) impliceert dat aan dit criterium wordt voldaan.
- 5b: Aan de voorziening voor ‘reorganisatiekosten’ werd ten laste van het resultaat ca. f 30 mln toegevoegd (blz. 47). De nettowinst bedroeg f 14,3 mln.

Bijlage 1

Naamlijst van ondernemingen waarvan het jaarverslag is onderzocht

1. N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij (Shell)
2. Unilever N.V. (Unilever)
3. N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken (Philips)
4. Estel N.V. (Estel)
5. Akzo N.V. (Akzo)
6. Ahold N.V. (Ahold)
7. Ogem Holding N.V. (Ogem)
8. Internatio-Müller N.V. (Intern. Müller)
9. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V. (KLM)
10. Hollandsche Beton Groep N.V. (HBG)
11. Koninklijke Wessanen N.V. (Wessanen)
12. Koninklijke Volker Stevin N.V. (Volker Stevin)
13. Koninklijke Nedlloyd Groep N.V. (Nedlloyd)
14. N.V. Koninklijke Bijenkorf Beheer KBB (KBB)
15. Heineken N.V. (Heineken)
16. Rijn-Schelde-Verolme Machinefabrieken en Scheepswerven N.V. (RSV)
17. Ballast-Nedam Groep N.V. (Ball. Nedam)
18. Bührmann-Tetterode N.V. (Bühr. Tett.)
19. Hagemeyer N.V. (Hagemeyer)
20. Koninklijke Bos Kalis Westminster N.V. (Bos Kalis)
21. Verenigde Machinefabrieken Stork N.V. (VMF-Stork)
22. N.V. Deli-Maatschappij (Delimij)
23. Océ-Van der Grinten N.V. (Océ-Grint)
24. Gist-Brocades N.V. (Gist-Brocades)
25. Meneba N.V. (Meneba)
26. Elsevier-NDU N.V. (Els.-NDU)
27. N.V. Verenigd Bezit van Aandelen 'Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven N.V.' (VNU)
28. N.V. Borsumij Wehry (Bors.-Weh.)
29. Schuitema N.V. (Schuitema)
30. Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken N.V. (KNP)

Commentaar

Ad 1.a

Uit de Telling van tabel I blijkt dat 9 ondernemingen het tweesporensysteem volledig toepasten en dat 4 andere dit slechts met betrekking tot de winst deden. De meeste van de onderzochte ondernemingen volgen dit systeem dus noch voor de winst, noch voor het vermogen.

Blijkens de jaarverslagen kan binnen de groep van 9 die zoëven werd genoemd, nog het volgende onderscheid worden gemaakt:

– 6 maal komt voor dat de officiële balans en resultatenrekening zijn

gebaseerd op de historische kostprijs, terwijl de aanvullende berekening van winst en vermogen geschiedt volgens de actuele-waardemethode;

– 3 maal komt het spiegelbeeld hiervan voor.

Het grote belang van het tweesporensysteem blijkt uit tabel II. Het maakt in haast alle gevallen blijkbaar nogal wat uit of de winst en het vermogen worden berekend volgens de historische-kostprijsmethode, dan wel op de actuele waarde worden gebaseerd. A fortiori geldt dit voor de rentabiliteit. Voor de 7 ondernemingen met een positieve rentabiliteit van het eigen vermogen bedraagt deze rentabiliteit op basis van de actuele waarde gemiddeld slechts 46% van diezelfde grootte, bepaald volgens de historische-kostprijsmethode³. Dit is een ongewogen gemiddelde; per onderneming loopt het percentage sterk uiteen. Dit laatste houdt verband met de aard van de bedrijfstak en kan ook zijn oorzaak vinden in de wijze waarop men elk der beide in de tabel genoemde methoden heeft toegepast; de gekozen variant kan de uitkomst sterk beïnvloeden.

Het is jammer dat de financiële pers veelal de aandacht (vrijwel) uitsluitend richt op de officiële jaarcijfers en het 'tweede spoor' verwaarloost, hoewel dit laatste blijkens tabel II op de situatie van de onderneming met betrekking tot winst, vermogen en rentabiliteit een geheel ander licht kan werpen. De publikatie van de ontwerp-richtlijn van het Tripartiete Overleg inzake het tweesporensysteem, welke dateert van februari 1979, kan worden gezien als een belangrijke stap vooruit; zij maakte een einde aan de situatie dat in de regelgeving met betrekking tot deze materie een jaarrekening, waarin ondanks decennia van inflatie met dat verschijnsel nauwelijks of geen rekening werd gehouden, nog aanvaardbaar werd geacht. Een probleem dat deze ontwerp-richtlijn in het leven roept is wel, hoe de gemiddelde lezer van het jaarverslag de cijfers daarin moet interpreteren, indien van winst, vermogen en rentabiliteit een twee- of drievoudige versie wordt gegeven. De accountantsverklaring brengt hem op dit punt niet verder; zij houdt doorgaans slechts in dat van grootte en samenstelling van vermogen en resultaat 'een getrouw beeld' wordt gegeven. Ook de Toelichting bij de jaarcijfers maakt meestal niet duidelijk waarom ook één of meer alternatieve berekeningen worden opgenomen en hoe de diverse uitkomsten zich tot elkaar verhouden. Vooral indien volgens de ene berekening de winst positief is maar de andere uitkomst een negatief saldo aanwijst (vgl. in tabel II de winstcijfers van KLM en KNP) is verwarring en onzekerheid bij de lezer naar het ons voorkomt bepaald niet denkbeeldig. Illustratief is in dit verband een beschouwing in *The Economist* van 20-5-1981 over de verslaggeving van de Shell (die een driesporensysteem toepast), waaraan het blad als titel gaf: 'Pick a number any number'. De conclusie ervan was dat dit 'smörgasbord of information is good for professional investors but not so good for widows and orphans'.

Anders (en naar wij menen beter) is in dit opzicht de verslaggeving van Philips; deze onderneming geeft in haar 'Mededeling ten behoeve van Amerikaanse aandeelhouders' expliciet aan waarom naast de officiële cijfers ook een alternatieve opstelling wordt gegeven. Ook het jaarverslag van Wessanen kan in dit verband worden genoemd. Even buiten de kring van de dertig onderzochte ondernemingen tredende kunnen wij wijzen op dat

van Vroom & Dreesmann. In haar verslag over 1978/79 merkt de directie op blz. 37 op 'dat het concern van oordeel blijft dat . . . . . onverkort dient te worden uitgegaan van actuele waarde', maar dat de berekening op basis van historische kostprijzen 'wellicht van betekenis' is bij een vergelijking met andere bedrijven in binnen- en buitenland.

Positief in de verslaggeving van deze drie ondernemingen is naar onze mening dat

- de ondernemingsleiding openlijk uitspreekt, welk 'spoor' officieel dan wel aanvullend is;
- deze keuze wordt gemotiveerd en aldus meer inzicht wordt gegeven in de vraag, welke handhavingsdoelstelling de ondernemingsleiding als voor haar relevant beschouwt.

Ad 1.b

Slechts 5 ondernemingen blijken volledig aan het criterium te voldoen en aldus te beantwoorden aan de norm, gesteld in art. 384.5 van het Wetsontwerp⁴. Duidelijk wordt hierdoor dat dit ontwerp verder gaat dan het bedrijfsleven - voor zover door ons nagegaan - thans reeds is. Bovendien zouden wij door deze norm internationaal uit de pas geraken⁵. Met vele anderen hopen daarom ook wij dat het parlement het ontwerp hierin niet zal volgen.

Van de 25 ondernemingen die aan criterium (1b) niet voldeden is er een tiental dat ook in strijd handelt met bepaalde TO-ontwerprichtlijnen en wel met TO 1.03, 218/219. Deze 10 ondernemingen passen namelijk voor de vermogensbepaling een andere methode toe dan voor de winstbepaling; ofwel zij hanteren een verschillende methode voor de vaste resp. de vlottende activa. Een toelichting waarin deze handelwijze wordt gemotiveerd, ontbreekt in beide gevallen. In de genoemde richtlijnen wijst het TO deze inconsequente methodiek geheel terecht af.

Ad 2a en b

Voor criterium 2a valt de totale score goed uit (zie Telling van tabel I), dit in tegenstelling tot criterium 2b. Voor laatstgenoemd item is de uitkomst echter wellicht gedeflatteerd. Getoetst is namelijk aan de puur kwantitatieve norm van het TO (2.03, 303). Maar er zijn nogal wat ondernemingen - vermeld in de Aantekeningen bij tabel I Algemeen - die hun 50%-deelnemingen alleen consolideren indien zij daarin voldoende invloed op het beleid uitoefenen. Voor 2b scoorden zij slechts een +. De vraag kan worden gesteld of hun criterium niet ten minste van even goede kwaliteit is als dat van de TO-ontwerprichtlijn.

Ad 2c

Voor 2c zijn vrijwel alleen positieve resultaten te constateren. Een vermeldenswaardig 'terzijde' is nog dat Océ-Van der Grinten in zijn meerjarenoverzicht de minderheidsdeelnemingen saldeert met het minderheidsbelang van derden. Aandelen die men bezit worden aldus verrekend met aandelen die men niet bezit!

Ad 2d

De aandacht zij hier gevestigd op een verschil in verslaggeving bij de ondernemingen die elk twee moedermaatschappijen hebben: Shell, Philips, Ahold en Unilever. Shell publiceert in zijn jaarverslag een groepsoverzicht van de maatschappijen der Koninklijke/Shell-groep, dat alleen de dochtermaatschappijen omvat. De balans van de Engelse moedermaatschappij wordt niet gepubliceerd. Philips geeft een geconsolideerde jaarrekening die de twee moedermaatschappijen alsmede hun beider dochters omvat. De balans van de Amerikaanse moeder ontbreekt. Ahold's geconsolideerde jaarrekening heeft slechts betrekking op één der beide moeders, met haar dochters. Het geheel van de twee moeders met hun dochters wordt gepresenteerd in een 'gecombineerde' jaarrekening. De balans van de tweede moeder komt in Ahold's jaarverslag niet voor. Unilever tenslotte geeft in dit verband de beste informatie: een geconsolideerde jaarrekening welke de beide moedermaatschappijen alsmede hun dochters omvat; tevens wordt het aandeel der moeders in dit geheel post voor post vermeld; van beide moeders wordt bovendien de balans gepubliceerd.

Ad 2e en f

Het valt op dat vooral in de geconsolideerde jaarrekening de niet-geconsolideerde deelnemingen niet zelden worden gewaardeerd tegen intrinsieke waarde onder aftrek van een voorziening. Van de zeven maal waarin dit het geval is geschiedt het – in strijd met de desbetreffende TO-ontwerp-richtlijn – zes maal zonder motivering of toelichting.

Ad 2g

Opmerkelijk is dat in de jaarrekening van de moedermaatschappij de specificatie van de waardemutatie in veel gevallen ontbreekt (11x –, 4x ?). Dit is niet alleen een afwijking van de TO-norm te dezen, maar ook van de wet (art. 318). In dit verband is ook wetsartikel 314.2 van belang, hetwelk voorschrijft dat de accountant van wetsafwijkingen in zijn verklaring melding maakt. Bij geen van de jaarrekeningen waarin aan art. 318 niet is voldaan, bevat de accountantsverklaring een dergelijke melding. Ditzelfde geldt overigens ook met betrekking tot de andere wetsafwijkingen, die hieronder nog ter sprake komen.

Ad 3 en 4

Van deze afdelingen zijn in hoofdzaak de items 4b, 4d en 4e van belang. Bij 4b blijkt dat de door het TO verlangde motivering van de stelselwijziging nogal eens ontbreekt. De uitkomst voor 4d laat zien dat de cijfers van het vorige jaar bij stelselwijzigingen voor zover nodig merendeels niet of slechts ten dele worden aangepast. Niet alleen wordt aldus de TO-ontwerp-richtlijn hiervoor niet gevolgd, bovendien wordt naar onze mening gehandeld in strijd met de wet. Deze verlangt immers in art. 310 'overeenkomstige' cijfers van het vorige jaar. Dit impliceert o.i. dat die cijfers aan een stelselwijziging worden aangepast.

Door nog veel minder ondernemingen worden bij een stelselwijziging de cijfers herrekend van de jaren voorafgaand aan het afgelopen jaar (4e). Het

meerjarenoverzicht, dat voor een goede jaarrekeningen-analyse onmisbaar is, boet daardoor sterk aan waarde in. Bij ingrijpende stelselwijzigingen is zelfs het gevaar niet denkbeeldig, dat een niet aangepast meerjarenoverzicht misleidende informatie verstrekt.

Ad 5a

Specificatie van de voorzieningen is sinds 1971 een wettelijke eis. Nog één onderneming (Borsumij-Wehry) voldoet hieraan niet. Op twee ondernemingen is dit item niet van toepassing en wel op Heineken en KLM, die slechts één, resp. geen voorziening op hun balans vermelden.

Ad 5b

Relatief vrij veel ondernemingen blijken een voorziening te treffen ten behoeve van voorgenomen herstructureringen, reorganisaties, e.d.. Vaak geschiedt dit niet expliciet ten laste van de resultatenrekening; ook het bedrag van de voorziening ontbreekt niet zelden. Uit de wel genoemde bedragen blijkt dat het bij verscheidene ondernemingen om een zo groot bedrag gaat, dat de winst er geheel of grotendeels door wordt geëlimineerd. Voorbeelden hiervan zijn Akzo, Internatio-Müller en KNP. In het bijzonder bij een post als deze is het onmiskenbaar dat de winst wordt beïnvloed door subjectieve schattingen en beleidsinzichten. Niettemin is de verslaggeving hierover meestal summier. Voor de bijzonderheden per onderneming verwijzen wij naar de Aantekeningen bij tabel I.

Ad 5c

In artikel 308 verlangt de wet dat de jaarrekening, voor zover de aard ervan dat toelaat, in staat stelt tot een verantwoord oordeel onder meer omtrent de liquiditeit. Dit impliceert naar onze mening dat de vermelding van de looptijd der voorzieningen een wettelijk vereiste is. Bij 5 ondernemingen ontbreekt dit gegeven. Bovendien moet worden betwijfeld of de ondernemingen die over deze looptijd wel informatie geven, dit in alle gevallen correct hebben gedaan. Meestal houdt deze informatie namelijk niet meer in dan dat alle voorzieningen een langlopend karakter hebben. Maar zou niet veelal een deel van de voorzieningen een looptijd hebben van minder dan een jaar?

Ad 6

Opvallend is dat voor 6c de score het laagst is ($14x -$, $6x \pm$), hoewel juist aan dit criterium een wettelijke bepaling ten grondslag ligt (art. 335.2). Nu kan men deze bepaling ook zodanig interpreteren dat de specificatie van het bedrijfsresultaat niet per se in absolute bedragen behoeft te luiden, maar in verbale termen kan geschieden. Ook dan echter blijven vrijwel alle hier bedoelde ondernemingen o.i. beneden de maat. Of moet bijvoorbeeld de mededeling dat produktgroep A een positief resultaat boekte, evenals B en in tegenstelling tot C, worden beschouwd als een aanvaardbare informatie over de 'mate' waarin elk van die groepen goederen tot het resultaat heeft bijgedragen?

Ad 7

Voor de beide hieronder vallende items werd een goede score behaald. Dat zij op één onderneming niet van toepassing waren komt doordat deze onderneming (Schuitema) niet over buitenlandse afnemers beschikt.

Algemeen

1. Dat verschillende ondernemingen dezelfde accountant hebben, bewerkstelligt niet dat hun jaarrekeningen in gelijke mate aan de criteria van tabel I voldoen. Tabel III laat zien dat voor een aantal items de variatie tussen de ondernemingen met hetzelfde accountantskantoor groot is. Voor de andere accountantskantoren geldt – voor zover in tabel I na te gaan – hetzelfde.
2. Over het geheel genomen vertonen de uitkomsten van het onderzoek een nogal wisselend beeld. Het aantal tekortkomingen ten opzichte van de TO-ontwerprichtlijnen en zelfs ten opzichte van de wet is niet gering. Wel blijkt uit andere onderzoeken⁶ dat er over meer jaren gezien een niet onbeduidende verhoging van de kwaliteit der verslaggeving valt aan te wijzen. Dit neemt niet weg dat op heel wat punten nog verbetering mogelijk en gewenst is.

Noten

1 Een overzicht hiervan geeft ons artikel 'Inflation accounting, vrijheid of dwang?' in Economisch Statistische Berichten van 3.12.80.

2 De bladzijnummers verwijzen naar het jaarverslag 1980.

3 Voor de 100 grootste ondernemingen in de Verenigde Staten kwam men voor 1976 tot een nog iets lagere uitkomst, nl. 40%. Zie hiervoor verder onze publikatie 'De ontwikkeling van het winstbegrip' (1979), blz. 60 en 82.

4 Hierbij is er van uitgegaan dat de verschillen tussen historische kosten en actuele waarde zo groot zijn dat volgens het wetsontwerp herwaardering noodzakelijk zou zijn.

5 Zie hierover ons 'Inflation accounting, vrijheid of dwang?' in Economisch Statistische Berichten van 3-12-1980.

6 Zie b.u. Onderzoek Jaarverslagen 1979 van het NIVRA (1981), blz. 13.

TABEL I TOETSING VAN DE JAARREKENING VAN DE 30 GROOTSTE TER BEURZE GENOTEERDE NEDERLANDSE ONDERNEMINGEN*

	1 Shell	2 Uni- lever	3 Philips	4 Estel	5 Akzo	6 Ahold	7 Ogem	8 Intern. Müller	9 KLM	10 HBG	11 Wes- sanen	12 Volker Stevin	13 Ned- lloyd	14 KBB
1a 2-sporensysteem?	+	+	+	-	+	+	-	-	+ -	-	+ -	-	-	+
b actuele waarde in jaarrekening?	-	-	+	±	-	-	-	-	-	-*	+	±	-	-
2a consolidatiecriteria duidelijk?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
b 50% deeln. in consolidatie?*	-	±	+	-	-	-*	+	-	-	±	±	±	-	+
c deeln. > 50% en < 100% voor 100%?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0
d nettowinst + EV moedermij = idem geconsolideerd?	-*	-*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
e moedermij 1. niet-gecons. deeln. intrinsiek?	0	0*	+	-	+	+	0	-	+	+	±	?	±	+
2. voor zover ja, voorz.?	0	0	-	0	+	-0*	0	0	-	-	-	0	-	-
3. zo ja, motivering?	0	0	0	0	-	00*	0	0	0	0	0	0	0	0
f gecons./gecomb. jaarrekening 1. niet-gecons. deeln. intrinsiek?	+	-	+	-	+	+	±	-	+	+	±	+	±	+
2. voor zover ja, voorz.?	+	0	-	0	+	-	-	0	-	-	-	±	-	-
3. zo ja, motivering?	-	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	-	0	0
g spec. mutaties niet-gecons. deeln. 1. bij moedermij?	0	0	+	-	+	+	0	-	-	+	?*	?	+	+
2. in gecons./gecomb. jaarrek.?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3a wijziging cons.criteriën?	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
b motivering van a?	-	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0
c invloed van a op winst en verm.?	+	0	0	0	0	0	+ -	0	0	0	0	0	0	0
d herrekening vorig jaar?	+	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0
e idem voorafgaande jaren?	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4a wijziging overige grondslagen?	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+
b motivering van a?	-	-	0	+	+	-	-	0	+	0	+	0	+	±
c invloed van a op winst en verm.?	+ -	+	0	-0*	+	-	-	0	+ -	0	-	0	-	+
d herrekening vorig jaar?	-	-	0	+	-	+	-	0	? -	0	+	0	+	+
e idem voorafgaande jaren?	-	-	0	-	-	-	-	0	? -	0	-	0	-	-
5a voorzieningen gespecificeerd?	+	+	+	+	+	+	+	+	0*	+	+	+	+	+
b voorz. herstr. t.l.v. WVR?	-	-	+	+	+	+	+	+	-*	-	-	-*	+	+
c looptijd voorzieningen?	+	+	+	+	+	+	+	+	0*	+	-	+	+	-
6a omzet per groep prod./diensten?	+	+	+	+	+	±	+	+	+	+	+	+	±	+
b idem geografisch?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	±	±	+	-	+
c bedrijfsres. per groep prod./diensten?	+	+	+	+	+	-	+	+	-	±	-	-	±	-
7a omrekeningswijze vr. valuta?	+	+	+	+	+	+	+	+	±	+	+	+	+	±*
b verwerking koersverschillen?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-

* Exclusief financiële instellingen; kalenderjaar 1980 of het boekjaar waarin 1-7-1980 valt.

Het nummer bij de namen der ondernemingen geeft aan, welke plaats de onderneming in 1979 heeft in de rangschikking van de 30 grootste ondernemingen naar omzetgrootte (bron: Het Financieel Dagblad, 4 september 1980); in deze rangschikking is Ford Nederland niet opgenomen, omdat het jaarverslag 1980 van deze onderneming niet tijdig beschikbaar was.

** Behoudens die met afwijkend karakter.

	15 Hei- neken	16 RSV	17 Ball Nedam	18 Bühr. Tettl.	19 Hage- meyer	20 Bos Kalis	21 VMF- Stork	22 Deli- mij	23 Oce- Grint	24 Gist- Bro- cades	25 Me- neba	26 Els.- NDU	27 VNU	28 Bors- Weh.	29 Schui- tema	30 KNP	
1a	-	-	-*	+*	-	+	-	-	-*	-	+	-*	+	-	-	+ -	
b	+	±	±	±	-	-	±	-	±	±	+	±	+	-	-	±	
2a	+	+	±	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	±	+	
b	±	-	±	-	+	-	-	±*	-	+	-	+	-	-	±	-	
c	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0	+	0	+	
d	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
e	1	0	+	+	?*	+	0	±	?*	+	0	+	?*	0*	±	+	+
2	0	-	-	0*	-	0	-	0*	-	0	-	0*	0*	-	-*	-	
3	0	0	0	0*	0	0	0	0*	0	0	0	0*	0*	0	0*	0	
f	1	±*	+	+	+	+	±	±	+	0	+	+	+	±	+	+	
2	-	-	-	-	-	+	-	-	+	0	+	+	-	-	-	-	
3	0	0	0	0	0	-	0	0	+	0	-	-	0	0	0	0	
g	1	0	+	-	?*	-	0	-	-*	-	0	-	?*	0*	-	-	+
2	+	+	+	+	+	+	+	-	+	0	+	±	+	-	-	+	
3a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?*	
b	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
c	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
d	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
e	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
4a	-	+	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	+	-	-	-	
b	0	+	0	0	0	+	-	0	+	0	-	0	+	0	0	0	
c	0	0	0	0	0	+ -	+	0	±	0	+	0	+ -	0	0	0	
d	0	+	0	0	0	+ -	+	0	±	0	-	0	0	0	0	0	
e	0	-	0	0	0	-	-	0	±	0	-	0	0	0	0	0	
5a	0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	
b	-	-	-	+*	+*	-	+*	-	-	-	+*	+	-	-	-*	+*	
c	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	
6a	+	+	+	±	-	+	+*	+	+	+	+	+	+	-	±	±	
b	-*	-	+ -	±	+	+	+*	+	+	+	±	-	±	+	0	-	
c	-	+	-	±	±	-	-	+	-	-	±	-	-*	-	-	±	
7a	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0	+	
b	+	+	-*	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	0	+	

TELLING VAN TABEL I

<i>Criterion</i>	+	±	+ -	-	0	?	<i>Div.</i>
1a. 2-sporensysteem?	9		4	17			
b. actuele waarde in jaarrekening?	5	10		15			
2a. consolidatiecriteria duidelijk?	28	2					
b. 50% deeln. in consolidatie?	6	8		16			
c. deeln. > 50% en < 100% voor 100%?	27				3		
d. nettowinst + EV moedermij. is idem geconsolideerd?	27			2			1 (+?)
e. moedermij.							
1. niet-gecons. deeln. intrinsiek?	12	4		2	7	4	1 (+?)
2. voorzover ja, voorz.?	1			15	13		1 (-0)
3. zo ja, motivering?				1	28		1 (00)
f. gecons./gecomb. jaarrekening							
1. niet-gecons. deeln. intrinsiek?	19	7		3	1		
2. voorzover ja, voorz.?	6	1		19	4		
3. zo ja, motivering?	1			6	23		
g. spec. mutaties niet gecons. deeln.							
1. bij moedermij.?	8			11	7	4	
2. in gecons./gecomb. jaarrek.?	25	1		3	1		
3a. wijziging cons. criteria?	2			27		1	
b. motivering van a?	1			1	28		
c. invloed van a op winst en verm.?	1		1		28		
d. herrekening vorig jaar?	2				28		
e. idem voorafgaande jaren?	1				29		
4a. wijziging overige grondslagen?	16			14			
b. motivering van a?	9	1		6	14		
c. invloed van a op winst en verm.?	5	1	4	4	15		1 (-0)
d. herrekening vorig jaar?	7	1	1	5	15		1 (?-)
e. idem voorafgaande jaren?		1		13	15		1 (?-)
5a. voorzieningen gespecificeerd?	27			1	2		
b. voorz. herstr. t.l.v. WVR?	14			16			
c. looptijd voorzieningen?	23	1		5	1		
6a. omzet per groep prod./diensten?	22	5		3			
b. idem geografisch?	17	6		6	1		
c. bedrijfsres. per groep prod./diensten?	10	6		14			
7a. omrekeningswijze vr. valuta?	27	2			1		
b. verwerking koersverschillen?	25			4	1		

TABEL II TOEPASSING VAN HET TWEESPORENSYSTEEM (1a);
boekjaar 1980

	1a	Nettowinst (x f 1 mln)**		Eigen vermogen (x f 1 mln)		Rentabiliteit Eigen vermogen (%)***		
		hkp	act.w.	hkp	act.w.	hkp	act.w.	%
1. Shell*	+	2225	590	12039	19718	19.8	3.2	16
2. Unilever	+	1421	870	10949	19707	14.2	4.8	34
3. Philips	+	475	328	10765	12996	4.4	2.7	61
5. Akzo	+	-70	-187	2266	2929	-3.1	-6.4	-
6. Ahold	+	52	42	393	525	14.1	8.6	61
9. KLM	+ -	11	-62	-	-	-	-	-
11. Wessanen	+ -	21	17	-	-	-	-	-
14. KBB	+	16	15	233	425	7.0	3.6	51
18. Bührmann-T.	+ -	57	46	-	-	-	-	-
20. Bos Kalis	+	52	22	434	663	12.5	3.3	26
25. Meneba	+	-1	-5	112	131	-1.1	-3.5	-
27. VNU	+	52	47	250	310	19.3	14.4	75
30. KNP	+ -	2	-14	-	-	-	-	-
TOTAAL								46

* Bedragen: x £ 1 mln.

** Na aftrek van belasting.

*** Op basis van het gemiddelde eigen vermogen.

N.B. Shell en VNU geven behalve de hierboven vermelde cijfers tevens een berekening van winst en vermogen volgens de geldwaardecorrectiemethode.

TABEL III SCORE VOOR ÉÉN ACCOUNTANTSKANTOOR
(KLYNVELD KRAAYENHOF & CO)

<i>Betreft 13 ondernemingen: 1, 3, 4, 5, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 21.</i>						
<i>Telling van 7 criteria.</i>						
Item	+	±	+ -	-	0	?
1a	5		2	6		
b	3	3		7		
2b	2	2		9		
2g1	5					1
5c	7	1		4	1	
6c	6	1		6		
7b	12			1		